

Czudec A., Miś T., Zając D.

Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich w wymiarze regionalnym

Wdrażanie koncepcji zrównoważonego rozwoju wymaga specjalnych działań podejmowanych na różnych szczeblach (pojedyncze podmioty gospodarcze i gospodarstwa domowe, lokalne środowiska, poziom regionalny, krajowy, globalny), bo tylko wspólne działanie może prowadzić do osiągnięcia głównych celów zrównoważonego rozwoju. Istotna rola w tym procesie przypada otoczeniu instytucjonalnemu, które wykorzystując różne instrumenty polityki, powinno motywować do zmiany zachowań, postaw i działań w takim kierunku, aby skuteczniej wdrażać zasady zrównoważonego rozwoju. Duże znaczenie wśród takich instytucji mają placówki naukowe, których zadaniem jest diagnozowanie czynników wpływających na dynamikę zrównoważonego rozwoju, badanie efektów tego rozwoju, a także formułowanie na tej podstawie propozycji zmian polityki. Wypełnianie takiego zadania wymaga prowadzenia systematycznych badań, których wyniki powinny służyć poprawie efektywności instrumentów takiej polityki.

Jedną z ważniejszych sfer wymagających tego typu badań jest zrównoważony rozwój obszarów wiejskich. Przemawia za tym kilka powodów:

- ze względu na ważne i zmieniające się funkcje rolnictwa jako jednego z sektorów gospodarki wiejskiej, zrównoważony rozwój wsi nie tylko wpisuje się w ogólny nurt zrównoważonego rozwoju, ale bardziej niż w innych dziedzinach gospodarki i układach przestrzennych jest sposobem na integrowanie i łączne realizowanie celów ekonomicznych, społecznych i środowiskowych, co jest istotne dla rozwoju rolnictwa wykorzystującego środowisko przyrodnicze, a także dla pozarolniczych funkcji obszarów wiejskich, których rozwój wymaga zachowania wysokich walorów środowiska przyrodniczego;
- na obszarach wiejskich zgromadzony jest ważny potencjał rozwojowy (kapitał ludzki, kapitał naturalny), który jest słabo wykorzystywany ze względu na niską atrakcyjność inwestycyjną dominującej części obszarów wiejskich, zaś zrównoważony rozwój powinien tu być skutecznym sposobem na pełniejsze wykorzystanie tego potencjału;
- zrównoważony rozwój powinien zapobiegać dalszemu wewnętrznemu rozwarstwieniu obszarów wiejskich, polegającemu na pogłębianiu się dysproporcji rozwojowych między tymi lokalnymi środowiskami na wsi, które mają korzystne położenie geograficzne (bliskość miast, dostępność komunikacyjna), a pozostałymi;
- zrównoważony rozwój ma być skutecznym sposobem na zachowanie walorów krajobrazowych i podtrzymanie tożsamości kulturowej mieszkańców wsi.

Biorąc pod uwagę okoliczności uzasadniające badanie problemów zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich, jako cel główny prezentowanych tu badań przyjęto identyfikację podstawowych czynników kształtujących proces zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich w Polsce w ujęciu regionalnym i ocenę stanu zaawansowania tego procesu w poszczególnych regionach (województwach). Uzasadnieniem dla takiego podejścia jest znaczne różnicowanie poziomu rozwoju obszarów wiejskich w poszczególnych regionach, a także dość duża międzyregionalna różnorodność cech charakteryzujących obszary wiejskie w Polsce (gęstość zaludnienia, przyrost naturalny, struktura gospodarki, walory przyrodnicze, dostępność komunikacyjna, wyposażenie w składniki infrastruktury).

Ponadto podejście regionalne powinno pozwolić na bardziej szczegółowe rozpoznawanie uwarunkowań zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich w Polsce.

Jak wynika z prezentowanych tu rezultatów badań, czynniki ekonomiczne mają bardzo duże znaczenie w procesie zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich. Świadczy o tym wysoka pozycja obszarów wiejskich w tych regionach, które charakteryzują się lepszymi od przeciętnych wskaźnikami ilustrującymi działanie czynników o charakterze ekonomicznym. Prezentowane w tej pracy wyniki badań wskazują na ważną rolę bliskości dużych aglomeracji w kształtowaniu zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich. Świadczy o tym wysoka pozycja w rankingu regionalnym obszarów wiejskich na Górnym Śląsku, w Wielkopolsce, na Pomorzu czy Mazowszu. Jednocześnie obszary wiejskie w regionach wschodniej Polski, gdzie nie ma dużych aglomeracji, charakteryzują się relatywnie niskim poziomem zrównoważenia. Może to być efekt korzystania przez wieś z dynamiki procesów rozwojowych w aglomeracjach (miejsca pracy, wyższe dochody, popyt na produkty i usługi oferowane przez mieszkańców wsi, lepsza sytuacja finansowa jednostek samorządu terytorialnego w pobliżu dużych aglomeracji). Jednocześnie jednak może na tym tle pojawiać się pytanie o dopuszczalne granice takiego oddziaływania największych miast z punktu widzenia zapewnienia trwałości zrównoważonego rozwoju. Chodzi tu o proces „upodabniania się” obszarów wiejskich w pobliżu aglomeracji do terenów zurbanizowanych. W takim przypadku wieś będzie tracić te cechy i funkcje, bez których nie może spełniać podstawowych kryteriów zrównoważonego rozwoju. Jest to jedno z ważnych zagadnień, które wymagałoby systematycznych i pogłębionych badań naukowych.

Zastosowane w tych badaniach podejście „czynnikowe” do oceny zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich dało podstawy do określenia znaczenia głównych grup czynników w kształtowaniu takiego rozwoju w poszczególnych regionach

w Polsce. Okazuje się, że żaden z regionów nie może być potraktowany jako modelowy przykład zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich, bo nigdzie nie jest zachowany podobny poziom oddziaływania każdej z grup czynników.

Oznacza to, że przyśpieszenie procesu kreacji zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich wymaga w każdym z regionów zdynamizowania oddziaływania różnych grup czynników. Ważną rolę w tym procesie powinny odgrywać instytucje odpowiedzialne za wspieranie takiego rozwoju, w tym zwłaszcza te z nich, które mogą dysponować funduszami zewnętrznymi (pochodzącymi z budżetu Unii Europejskiej), przeznaczonymi m.in. na rozwój obszarów wiejskich.

Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań 2018